

Ymchwiliad y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau i ddiogelwch tân mewn tyrau o fflatiau yng Nghymru

Tystiolaeth ysgrifenedig y Gweinidog Tai ac Adfywio

Mae'r papur dystiolaeth hwn yn cyflwyno rhai datblygiadau, camau gweithredu ac ystyriaethau allweddol mewn perthynas â diogelwch tân yn y sector preifat. Rwy'n parhau i gydlynu ymateb Llywodraeth Cymru i'r mater, sy'n dal i fod o ddiddordeb arbennig i Ysgrifennydd y Cabinet dros Lywodraeth Leol a Gwasanaethau Cyhoeddus ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Ynni, Cynllunio a Materion Gwledig.

1. Y Cyd-destun

Mae mwy na blwyddyn wedi mynd heibio ers trychineb Tŵr Grenfell, digwyddiad a amlygodd nifer o broblemau difrifol mewn perthynas â diogelwch tân i breswylwyr tyrau o fflatiau.

Yn benodol, yn dilyn y tân yn Nhŵr Grenfell, daeth i'r amlwg fod presenoldeb rhai mathau o Ddeunydd Cyfansawdd Alwminiwm (ACM) yng ngladin allanol adeilad yn gallu cyflymu lledaeniad tân yn sylweddol. Roedd hyn yn golygu, yn Nhŵr Grenfell, bod y 'system' a oedd yn sail i ddiogelwch tân wedi methu. Mewn adeilad uchel iawn, sicrhau diogelwch tân drwy gyfuniad o ffactorau gan gynnwys larymau tân effeithiol ac, yn gynyddol, systemau chwistrellu, yn ogystal â rhannu'r adeilad yn 'adrannau' effeithlon er mwyn atal tân rhag lledaenu.

Mae camau ychwanegol y gellir eu cymryd i godi ymwybyddiaeth ymhlith preswylwyr o faterion yn ymwneud â diogelwch tan ac i annog ymddygiad ataliol - yn aml gyda chefnogaeth y Gwasanaeth Tân ac Achub, sy'n gallu darparu cyngor a chymorth helaeth i landlordiaid, asiantau rheoli, a phreswylwyr. Mae'r Gwasanaeth Tân ac Achub yn gwneud dros 50,000 o wiriadau diogelwch mewn cartrefi bob blwyddyn. Mae'r gwiriadau hyn, sy'n canolbwyntio ar y bobl sy'n fwy tebygol o fod mewn perygl, yn cael eu hariannu gan Lywodraeth Cymru ac maent yn rhad am ddim i breswylwyr. Er ei fod yn amhosibl mesur eu heffaith, gwyddom am sawl achos lle y gwnaeth y cyfarpar a ddarparwyd fel rhan o'r gwiriad achub bywydau yn ddiamau. Fodd bynnag, **nid** yw hyn yn rheswm i laesu dwylo, gan fod trychineb Tŵr Grenfell yn profi'r angen i fynd i'r afael â diffygion difrifol yn y system rheoliadau adeiladu bresennol.

O ganlyniad, rwyf fi a Llywodraeth Cymru yn parhau i fod yn ymroddedig i sicrhau a gwella diogelwch preswylwyr mewn adeiladau uchel iawn, yn y sectorau preifat a chymdeithasol. Mae gan Lywodraeth Cymru enw da mewn perthynas â hyrwyddo diogelwch tân yn y cartref, fel y daeth i'r amlwg yn 2016, pan ddaeth Cymru'n wlad gyntaf yn y byd i sicrhau bod gosod systemau chwistrellu mewn adeiladau newydd a

thai wedi'u haddasu yn orfodol. Rydym yn parhau i adeiladu ar yr ymdrechion hyn, er enghraifft drwy ymgynghori'n gynharach eleni ar y Rheoliadau Rhentu Cartrefi (Eiddo Ffit i Bobl Fyw Ynndo) (Cymru), a fydd yn cyfarwyddo landlordiaid i dalu sylw i faterion diogelwch tân, ar ddechrau'r cytundeb yn ogystal â thrwy gydol y feddiannaeth, yn ogystal â gwneud gosod larymau tân yn orfodol mewn cartrefi wedi'u rhentu'n breifat. Un mater arall a amlygwyd gan y tân yn Nhŵr Grenfell oedd diffyg ymgysylltu ystyrion ac ymatebol gyda phreswylwyr. Yn y sector cymdeithasol, mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i Gymdeithasau Tai i roi ystyriaeth briodol i safbwyntiau, anghenion a dyheadau tenantiaid. Mae boddhad tenantiaid eisoes yn ystyriaeth gennym wrth reoleiddio'r Cymdeithasau Tai ac rydym yn awyddus i ddatblygu hyn ymhellach drwy ein prosiect 'Rhoi Tenantiaid wrth Wraidd Tai Cymdeithasol', a fydd yn cynnig argymhellion er mwyn sicrhau ymgysylltiad â thenantiaid yn y sector hwn ym mis Mehefin 2019.

2. Ymateb Llywodraeth Cymru i drychineb Tŵr Grenfell

Ymatebodd Llywodraeth Cymru mewn modd amserol a chadarn i drychineb Tŵr Grenfell.

Gwaith adferol

Aethpwyd ati ar unwaith i glustnodi'r adeiladau uchel â'r mathau o gladin ACM a oedd yn cyfateb i'r rhai a 'fethodd' brofion hylosgedd y Sefydliad Ymchwil Adeiladu (BRE). Canfuwyd bod gan 12 tŵr o fflatiau sy'n eiddo preifat gladin ACM Categori 2 neu 3. O blith y rhain, mae 10 yn dyrau o fflatiau preswyl preifat a dau yn dyrau o lety myfyrwyr. Cyfarfûm â datblygwyr ac asiantau rheoli adeiladau lle nad yw'r gwaith adferol wedi cychwyn eto, i gael diweddariadau a chlywed am eu cynlluniau, ac i'w herio i fynd i'r afael â'r gwaith adferol ar fyrder. O ganlyniad, cafwyd deialog gonest am faes nad yw bob tro'n syml.

Hoffwn dynnu sylw'r Pwyllgor at y diweddariadau canlynol mewn perthynas â'r gwaith adferol yn y 12 tŵr o fflatiau.

Rwy'n falch nodi bod y gwaith ar un o'r adeiladau i fyfyrwyr wedi'i gwblhau a bod y perchnogion yn aros am dystysgrif dilysu. Fodd bynnag, nid oes cystal cynnydd ar y gwaith adferol yn yr ail bloc o lety i fyfyrwyr. Mae'r gwaith i bennu a yw'r cladin yn cydymffurfio â'r rheoliadau yn yr ail ddatblygiad o lety myfyrwyr, a'i ymateb i brawf tân dinistriol ar raddfa fawr, wrthi'n cael ei amserlennu, ond y tu allan i'r Deyrnas Unedig (sy'n tanlinellu rhai problemau'n ymwneud â chapasiti yn y system). Dylid nodi bod y cladin ar y bloc hwn wedi'i wneud o ACM Categori 2 (sy'n cyfeirio at fathau o ACM sydd â phriodweddau arafu tân cyfyng) o'u cymharu â Chategori 3 (mathau o ACM sydd heb briodweddau arafu tân o gwbl), sy'n golygu bod y risg fymryn yn is. Yn ogystal, gosodwyd mesurau lliniarol ar waith yn y bloc hwn (sydd eisoes â system atal tân) a bu ymgysylltu helaeth rhwng perchennog yr adeilad a'r

Gwasanaeth Tân ac Achub. Dylid nodi bod y gwaith adferol yn y blociau myfyrwyr yn llai cymhleth fel arfer, oherwydd nad yw materion sy'n ymwneud ag atebolrwydd ariannol posibl lesddeiliaid yn dueddol o godi.

Yn nhermau adeiladau'r sector preifat, disgwylir i'r gwaith ar un bloc fod wedi'i gwblhau yn ystod yr wythnosau nesaf, wedi i'r gwaith gael ei lesteirio yn sgil canfod diffygion eilaidd (nad oeddent yn fygythiad i ddiogelwch) ar ôl tynnu'r cladin. Rydym yn cynghori perchnogion yn gyson i geisio cyngor ar dân a pheirianeg strwythurol er mwyn penderfynu ar y cam gweithredu priodol.

Mae perchnogion yr adeiladau wedi llunio cynlluniau adferol ar gyfer y datblygiadau preifat eraill, ond deallaf nad yw materion yn ymwneud ag atebolrwydd ariannol wedi'u datrys eto. Rwyf wedi pwysleisio wrth yr adeiladwyr a pherchnogion yr adeiladau beth yw safbwynt Llywodraeth Cymru, sef nad ydym yn disgwyl i lesddeiliaid dalu am unrhyw waith adferol. Er gwaethaf y berthynas gymhleth nodweddiadol rhwng adeiladwyr, yswirwyr ac asiantau rheoli, mae'n rhaid i'r bobl sy'n byw mewn adeiladau uchel iawn fod yn ddiogel. O ystyried y gallai'r gwaith adferol gymryd amser am amrywiol rhesymau, mae'n hanfodol cynnal asesiad o ddiogelwch yr adeilad, a bod camau'n cael eu cymryd i sicrhau llesiant y preswylwyr yn y blociau lle nad yw'r gwaith wedi'i gwblhau eto.

Yn y pwynt hwn, hoffwn dynnu eich sylw at y cynnydd sy'n cael ei wneud yn yr adeiladau unigol yn y sector cymdeithasol (a reolir gan Gartrefi Dinas Casnewydd) lle yr oedd yn angenrheidiol gwneud gwaith adferol i gladin ACM. Neilltuodd Llywodraeth Cymru £3 miliwn i hwyluso ailosod y cladin yn yr adeiladau hyn ac rwy'n rhagweld y bydd modd cyhoeddi bod y gwaith wedi'i gwblhau'n llwyddiannus yn gynnar yn y Flwyddyn Newydd.

Camau Gweithredu Ychwanegol

Yn ogystal â goruchwyllo'r datblygiadau o ran y gwaith adferol, rwyf wedi ymateb i argymhellion y Grŵp Cynghori ar Ddiogelwch Tân - a sefydlwyd gan Carl Sargeant, cyn Ysgrifennydd y Cabinet dros Gymunedau a Phlant - drwy gyhoeddi cyfres o egwyddorion arfer da mewn perthynas â pherchnogion adeiladau ac asiantau rheoli yn ymgysylltu â phreswylwyr. Mae hyn yn hybu cyfathrebu effeithlon ac amserol gyda'r bwriad o hysbysu'r preswylwyr o'r angen am unrhyw waith adferol, yn ogystal â'u diweddarau am unrhyw ddatblygiadau, a hefyd i gynnal ymgysylltu ehangach mewn perthynas â diogelwch tân yn yr adeilad. Ar ben hynny, rwyf wedi cymryd camau i wella'r modd y mae asiantau statudol yn rhannu data - a oedd hefyd wedi'i amlygu yn argymhellion y Grŵp Cynghori ar Ddiogelwch Tân. Mae Llywodraeth Cymru wedi gweithio'n agos â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, ac mae uwch swyddogion Llywodraeth Cymru wedi cwrdd â swyddogion cyfatebol ar lefel cyfarwyddwr, er mwyn sicrhau bod lleoliadau'r adeiladau preswyl uchel iawn, a manylion amdanynt, yn wybyddus i'r holl gyrrff perthnasol, gan gynnwys y Gwasanaeth Tân ac Achub. Rydym wedi gofyn i'r Awdurdodau Lleol sydd â

phroblemau tebyg i weithio gyda'i gilydd i rannu gwybodaeth ac i ystyried a dysgu o'r agweddau y mae Awdurdodau Lleol eraill wedi'u mabwysiadu. Rwy'n disgwyl y bydd rhannu data'n fwy effeithiol a rhagweithiol yn sicrhau ymateb mwy cydgyssylltiedig yn y sector cyhoeddus i faterion yn ymwneud â diogelwch tân yn y dyfodol. Rydym wedi ehangu ein cymorth i Awdurdodau Lleol drwy drefnu digwyddiad 'dosbarth meistr' ynghylch y defnydd priodol o gyfraith tai, a chefnogi'r Awdurdodau Lleol i gael gwell dealltwriaeth o'u cyfrifoldebau cyfreithiol i gymryd camau gorfodi a fyddai'n arwain at ganlyniadau cadarnhaol i breswylwyr (gan gynnwys mewn perthynas â gwaith adferol). Darparwyd hyn gan gyfreithwyr arbenigol ac awdur y System Mesur Iechyd a Diogelwch ar gyfer Tai (HHSRS).

Ar ôl ystyried y dystiolaeth, symudodd Llywodraeth Cymru yn gyflym i gyhoeddi - mewn datganiad ysgrifenedig dyddiedig 17 Mai - ymgynghoriad ar y cynnig i wahardd defnyddio deunyddiau llosgadwy yn waliau allanol adeiladau uchel iawn. Ystyriaf fod gwaharddiad yn ddull mwy uniongyrchol o sicrhau diogelwch preswylwyr na'r opsiwn presennol o dan Reoliadau Adeiladu 2010 i gynnal prawf 'system gyfan' o'r waliau allanol i sicrhau eu bod yn gallu gwrthsefyll tân, yn unol â BS 8414. Seiliwyd fy safbwyntiau ar y mater hwn ar sylwadau'r Fonesig Judith Hackitt - fel y cyhoeddwyd yn adroddiad terfynol yr Adolygiad Annibynnol - sef bod defnyddio deunyddiau nad ydynt yn llosgadwy neu sydd â hylsedd cyfyngedig yn system cladin y waliau allanol 'yn ddiau' yn risg is na defnyddio'r prawf 'system gyfan'. Mae Llywodraeth Cymru yn parhau i gyfathrebu'n agos â'r Weinyddiaeth Dai, Cymunedau a Llywodraeth Leol - sydd hefyd wedi ymgynghori ar waharddiad arfaethedig yn Lloegr. Daeth ymgynghoriad Llywodraeth Cymru i ben ar 13 Medi ac mae fy swyddogion wrthi'n dadansoddi'r ymatebion a dderbyniwyd oddi wrth y sefydliadau ac unigolion a chanddynt fuddiant. Byddaf, wrth gwrs, yn parhau i ddiweddarau'r Pwyllgor am y datblygiadau mewn perthynas â'r gwaharddiad arfaethedig.

3. Drysau Tân

Cymerodd Llywodraeth Cymru gamau ar unwaith drwy gyhoeddi canllawiau mewn ymateb i gyhoeddiad y Weinyddiaeth Dai, Cymunedau a Llywodraeth Leol am broblem gyffredinol mewn perthynas ag effeithiolrwydd drysau tân cyfansawdd. Deilliodd hyn o brofion gan yr Heddlu Metropolitanidd (fel rhan o'i ymchwiliad troseddol i'r digwyddiadau yn Nhŵr Grenfell) i ddrws tân cyfansawdd, a wnaed gan Manse Masterdor, a osodwyd yn Nhŵr Grenfell. Gwelwyd nad oedd y drws tân yn gallu gwrthsefyll lledaeniad tân am y cyfnod angenrheidiol o 30 munud fel y nodwyd yn y canllawiau statudol sy'n cyd-fynd â Rheoliadau Adeiladu 2010. Comisiynodd Rhaglen Diogelwch Adeiladau y Weinyddiaeth Dai, Cymunedau a Llywodraeth Leol ragor o brofion ar ddrysau tân cyfansawdd FD30 a wnaed gan amrywiaeth o weithgynhyrchwyr, ac o ganlyniad canfuwyd problem a oedd yn gyffredin drwy'r diwydiant cyfan: nid yw drysau tân cyfansawdd yn gwrthsefyll lledaeniad tân yn gyson, pan gânt eu profi ar y ddwy ochr, am o leiaf 30 munud. Mewn ymateb i'r

profion hyn, mae'r diwydiant wedi rhoi'r gorau i werthu'r holl ddrysau tân cyfansawdd FD30 hyd nes y gellir darparu tystiolaeth ardystiedig sy'n rhoi sicrwydd bod cynnyrch unigol yn bodloni'r prawf rhagnodedig. Cadarnhaodd y Weinyddiaeth Dai, Cymunedau a Llywodraeth Leol y byddai'n cynnal profion gwrthsefyll tân ar ddrysau tân pren o ganol mis Hydref.

Ymatebodd Llywodraeth Cymru i fater a ddaeth i'r amlwg mewn perthynas â'r drysau tân diffygiol a gyflenwyd gan Manse Masterdor drwy ysgrifennu at yr Awdurdodau Lleol, landlordiaid cymdeithasol cofrestredig, a pherchnogion ac asiantau rheoli'r adeiladau preswyl uchel iawn ar 17 Mai 17. Gofynnwyd i'r asesiadau tân gael eu diweddarau yn yr adeiladau lle y gosodwyd cynhyrchion Manse Masterdoor oherwydd y risg a nodwyd. Yn ogystal, gofynnwyd i berchnogion yr adeiladau ddarparu manylion yr adeiladau a oedd yn cynnwys cynhyrchion Manse Masterdor i'r Cyngor Penaethiaid Tân Cenedlaethol i hwyluso cydlynu ymateb y Gwasanaeth Tân ac Achub i'r mater.

O ystyried y digwyddiadau wedi hynny, cyhoeddwyd canllawiau gennym at sylw'r 'personau cyfrifol' mewn perthynas â risgiau mwy cyffredinol drysau tân. Diffinnir pwy yw'r 'personau cyfrifol' a hefyd eu rôl yng Ngorchymyn Diwygio Rheoleiddio (Diogelwch Tân) 2005 ac, ar gyfer blociau o fflatiau preifat, y person cyfrifol fel arfer yw'r landlord neu'r asiant rheoli. Mae canllawiau Llywodraeth Cymru yn atgoffa'r 'personau cyfrifol' am eu cyfrifoldeb i sicrhau bod pob drws mynediad rhwng y fflatiau unigol a'r ardaloedd cymunedol wedi gwrthsefyll y profion disgwyliedig (yn unol â'r uchod). Mae hyn yn cynnwys yr angen i gyfathrebu ac ymgysylltu â phreswylwyr i sicrhau nad yw preswylwyr yn newid y drysau mynediad (sy'n cysylltu cartrefi unigol â'r ardaloedd cymunedol) a bod y drysau'n cydymffurfio â'r prawf a nodir yn Rheoliadau Adeiladu 2010. Yn ogystal, cynghorir y 'personau cyfrifol' i ddiweddarau eu Hasesiad Risg Tân cyfredol er mwyn ystyried y brys i newid y drysau tân nad ydynt yn cydymffurfio, yn ogystal ag unrhyw gamau lliniarol eraill y dylid eu cymryd.

Mae'n werth ailadrodd y dylid sicrhau diogelwch tân mewn unrhyw adeilad (gan gynnwys tyrau o fflatiau) drwy gyfuniad o fesurau. Mae hyn yn golygu na ddylai nam yn un o'r ffactorau amddiffynnol - er enghraifft drysau tân - effeithio'n arwyddocaol ar ddiogelwch tân cyffredinol yr adeilad. Yn ogystal, mae'n rhaid i bob drws (gan gynnwys drws tân cyfansawdd nad yw'n cydymffurfio â'r rheoliadau) ddarparu *rhywfaint* o amddiffyniad hanfodol yn erbyn tân os yw wedi'i gau'n gywir. Rwyf fi a Llywodraeth Cymru felly yn cytuno â chyngor Panel Arbenigwyr Llywodraeth y DU, a nododd mai isel yw'r risg ychwanegol i ddiogelwch y cyhoedd.

Hoffwn sicrhau'r Pwyllgor y bydd fy swyddogion yn parhau i fonitro sefyllfa'r drysau tân yn ofalus, a byddwn yn parhau i ymgysylltu â'r Weinyddiaeth Dai, Cymunedau a Llywodraeth Leol er mwyn sicrhau bod y 'personau cyfrifol' yn cael canllawiau digonol mewn perthynas â'r datblygiadau diweddaraf. Mae hyn yn cynnwys y profion sydd ar y gweill a fydd yn cael eu cynnal gan y Weinyddiaeth Dai, Cymunedau a Llywodraeth Leol mewn perthynas ag effeithiolrwydd drysau tân pren i wrthsefyll tân.

4. Adolygiad Annibynnol o Reoliadau Adeiladu a Diogelwch Tân

Cyhoeddwyd adroddiad terfynol ac argymhellion yr Adolygiad Annibynnol o Reoliadau Adeiladu a Diogelwch Tân - a gadeiriwyd gan y Fonesig Judith Hackitt - yn gynharach eleni. Comisiynwyd yr Adolygiad Annibynnol gan y Weinyddiaeth Dai, Cymunedau a Llywodraeth Leol yn dilyn y tân yn Nhŵr Grenfell er mwyn asesu digonoldeb y rheoliadau adeiladu a diogelwch tân presennol, a materion yn ymwneud â chydymffurfio a gorfodi, gan ganolbwyntio'n benodol ar adeiladau preswyl amlfeddiannaeth uchel iawn.

Er bod yr Adolygiad Annibynnol wedi'i gomisiynau gan Lywodraeth y Deyrnas Unedig, mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod ei berthnasedd i Gymru a'r angen am yr hyn a alwdd y Fonesig Judith, yn yr adroddiad terfynol, yn 'newid systemig integredig' a fyddai'n arwain at ddatblygu fframwaith rheoleiddio newydd i sicrhau bod diogelwch preswylwyr yn cael ystyriaeth lawn ym mhob cyfnod o 'gylch bywyd' yr adeilad - gyda'r rolau a'r cyfrifoldebau angenrheidiol wedi'u diffinio'n glir a system drosolwg a gorfodi gadarn ar waith. Nod yr argymhellion yn yr Adolygiad Annibynnol yw trawsnewid y diwylliant o fewn y sector adeiladu a rheoli adeiladau yn llwyr, sy'n cynnwys mynd i'r afael â chymhelliad nifer fach o ddatblygwyr preifat i roi blaenoriaeth i elw ar draul ansawdd a diogelwch. Mae Llywodraeth Cymru yn cytuno ag ysbryd a diagnosis cyffredinol yr Adolygiad Annibynnol, a bydd yn ystyried ymateb i'r materion a godwyd gan ystyried y cyd-destun Cymreig unigryw a'r ysgogiadau sydd ar gael i Lywodraeth Cymru. Rwy'n glir o'r cychwyn, er nad ydym eisiau gweld rheoleiddio sy'n anghymesur â'r risg, ni allwn dderbyn system gamweithredol sy'n rhoi diogelwch dinasyddion yn y fantol.

Ar wahoddiad y Prif Weinidog, rwyf wedi sefydlu a chadeirio cyfarfod agoriadol y Grŵp Arbenigol ar Ddiogelwch Adeiladau - ac mae'r aelodaeth amrywiol yn cynnwys landlordiaid cymdeithasol, adeiladwr tai cenedlaethol, pensaer cofrestredig, cynrychiolwyr llywodraeth leol a'r Gwasanaeth Tân ac Achub - i ystyried ymateb Cymru i argymhellion yr Adolygiad Annibynnol a'r graddau y maent yn berthnasol i Gymru, a bydd cofnodion cyfarfodydd y Grŵp Arbenigol yn cael eu cyhoeddi ar-lein. Wrth gwblhau cam cychwynol ei waith, sy'n dechrau ym mis Hydref, bydd y Grŵp Arbenigol yn cytuno ar 'drywydd' i'w ystyried yn gynnar yn 2019. Bydd hwn yn manylu ar:

- A yw disgrifiad yr Adolygiad am y cyd-destun a'r problemau yn berthnasol i Gymru, ac os felly i ba raddau
- Paramedrau ymateb Cymru i'r materion a godwyd yn yr Adolygiad, o ystyried y cyd-destun Cymreig unigryw a'r ysgogiadau sydd ar gael i Lywodraeth Cymru

- Cwmpas yr argymhellion ac a ddylai ymateb Cymru fod yn berthnasol i flociau preswyl uchel iawn yn unig, ynteu i ystod ehangach o adeiladau
- Agweddau tuag at fframwaith rheoleiddio newydd, yn arbennig y cydbwysedd priodol rhwng rhagnodi, hyblygrwydd a lefelau o risg
- Blaenoriaethu a dilyniant cynllun gweithredu

Bydd hyn yn helpu i lunio dull gweithredu cynhwysfawr i'w fabwysiadu gan Lywodraeth Cymru. Edrychaf ymlaen at rannu'r 'trywydd' a chanlyniadau eraill trafodaethau'r Grŵp Arbenigol gyda'r Pwyllgor maes o law.